

КЛАСТЕРИЗАЦИЯ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ СТРАНЫ

Балабанова Н.В., ассистент кафедры международной экономики МГГУ

Процессы глобализации, усиления международной конкуренции, характеризующие текущее развитие мировой экономической системы, явились объективной предпосылкой смены парадигмы управления конкурентоспособностью страны. В настоящее время доминирующей целью экономической политики как развитых, так и развивающихся стран является рост национальной конкурентоспособности и усиление присутствия национальных производителей на внутреннем и внешнем рынках, повышение эффективности их деятельности.

Мировой опыт успешных экономических систем и отдельных регионов доказывает зависимость их результата не только от классических факторов — ресурсного обеспечения, удачного размещения, наличия совершенных технологий. Значительное внимание в теории и практике реализации оптимальной стратегии развития отводится сегодня кластерной модели развития.

Кластерное развитие как фактор повышения национальной и региональной конкурентоспособности является характерным признаком современной инновационной экономики. Взаимообусловленность и взаимосвязи между процессами кластеризации, усиление конкурентоспособности и ускорение инновационной деятельности – это новый экономический феномен, который позволяет противостоять натиску глобальной конкуренции и должным образом отвечать требованиям национального и регионального развития.

Кластер представляет собой группу географически локализованных взаимосвязанных компаний, поставщиков оборудования, комплектующих, услуг, инфраструктуры, научно-исследовательских институтов и других организаций и учреждений, взаимно дополняющих друг друга и усиливающих конкурентные преимущества отдельных компаний и кластера в целом [1].

Понятие кластера было введено в экономическую теорию М. Портером, который определял кластер как группу географически соседствующих взаимосвязанных компаний (поставщики, производители и др.) и связанных с ними организаций (образовательные заведения, органы государственного управления, инфраструктурные компании), действующих в определенной сфере и дополняющих друг друга [2].

Кластерный подход, обоснованный М. Портером, предполагает, что каждая отрасль не может рассматриваться отдельно от остальных, а должна изучаться системно как часть комплекса взаимосвязанных секторов. Становление базовой отрасли служит толчком к развитию отраслей — поставщиков и потребителей, а также сегментов услуг, образуя кластер экономической активности.

В целом различают 3 широких определения кластеров, каждое из которых подчеркивает основную черту его функционирования:

— это регионально ограниченные формы экономической активности внутри родственных секторов, обычно привязанные к тем или иным научным учреждениям (НИИ, университетам и т. д.);

— это вертикальные производственные цепочки; довольно узко определенные секторы, в которых смежные этапы производственного процесса образуют ядро кластера (например, цепочка «поставщик – производитель – сбытовик – клиент»);

— это отрасли промышленности, определенные на высоком уровне агрегации (например, «химический кластер») или совокупности секторов на еще более высоком уровне агрегации (например, «агропромышленный кластер»).

Важнейшими элементами кластеров являются: крупные компании, производящие основные товары и услуги данного кластера, малые и средние высокотехнологичные фирмы, выступающие в качестве поставщиков для крупных компаний, технологические парки, университеты, центральные и региональные органы власти, общественные организации (торгово-промышленные палаты, отраслевые ассоциации и альянсы). Кластер позволяет использовать конкурентные преимущества через совместное использование взаимосвязанными подотраслями общих для них ресурсов.

Рис. 1. Детерминанты формирования кластеров [2].

Кластеры повышают коэффициент полезного действия предприятий, в них входящих. Членство в кластерах и межфирменных промышленных сетях может увеличить производительность, уровень инноваций и конкурентоспособность предприятий. Именно поэтому в ряде стран в последние десятилетия приобрели такое значение эффективные «кластерные стратегии», которые строятся на центрах

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

деловой активности, уже доказавших свою силу и конкурентоспособность на мировом рынке. В настоящее время экспертами описаны 7 основных характеристик кластеров, на комбинации которых базируется выбор той или иной кластерной стратегии [3]:

- *географическая*: построение пространственных кластеров экономической активности, начиная от сугубо местных (например, садоводство в Нидерландах) до подлинно глобальных (аэрокосмический кластер);
- *горизонтальная*: несколько отраслей/секторов могут входить в более крупный кластер (например, система мегакластеров в экономике Нидерландов);
- *вертикальная*: в кластерах могут присутствовать смежные этапы производственного процесса. При этом важно, кто именно из участников сети является инициатором и конечным исполнителем инноваций в рамках кластера;
- *латеральная*: в кластер объединяются разные секторы, которые могут обеспечить экономию за счет эффекта масштаба, что приводит к новым комбинациям (например, мультимедийный кластер);
- *технологическая*: совокупность отраслей, пользующихся одной и той же технологией (как, например, биотехнологический кластер);
- *фокусная*: кластер фирм, сосредоточенных вокруг одного центра - предприятия, НИИ или учебного заведения;
- *качественная*: здесь существенен не только вопрос о том, действительно ли фирмы сотрудничают, но и то, каким образом осуществляется этот процесс.

Создание кластеров возможно практически во всех отраслях экономики. В разных кластерах может наблюдаться переплетение высоких технологий, причем даже на предприятиях со сравнительно невысоким техническим уровнем и объемами производства продукции (предоставления услуг). Кластеры могут объединять предприятия и учреждения как отдельных регионов, так и разных стран для повышения эффективности их деятельности, роста производительности труда и качества продукции, стимулирования конкуренции и инноваций, содействия формированию новых предприятий с учетом их выгодного географического расположения.

Сегодня принцип кластеризации эффективно используется во многих европейских странах. Так, экономика Нидерландов "разбита" на 20 кластеров, в Дании 40% предприятий, обеспечивающих 60% экспорта, функционируют в составе кластеров, а в Австрии действуют трансграничные кластеры с Венгрией, Италией, Швейцарией и Германией.

В Германии с 1995 г. действует программа создания биотехнологических кластеров Bio Regio. В Великобритании правительство определило районы вокруг Эдинбурга, Оксфорда и Юго-Восточной Англии как основные регионы размещения биотехнологических фирм. В Финляндии развит лесопромышленный кластер, куда входит производство древесины и древесных продуктов, бумаги, мебели, полиграфического и связанного с ним оборудования. Тесное взаимодействие фирм данного кластера в распространении знаний обеспечивает им конкурентные преимущества перед основными торговыми соперниками.

Более 61% промышленной продукции США в 2004 г. производилось в рамках 300 кластеров компаний. Значительную роль в развитии кластеров и региональной экономики США в целом имеют университеты. Исторически сложившаяся связь университетов и бизнеса привела в 1939 г. к возникновению Силиконовой Долины, которая стала примером формирования уникального высокотехнологического кластера, производственные результаты которого в 2008 г. превысили 70 млрд. долл. [4].

Опыт кластерного развития экономики Канады характеризуется наличием развитой структуры промышленности, ее высокой инновационной составляющей, а также успешными примерами создания высокотехнологических кластеров.

К числу одних из наиболее кластеризованных экономик относится японская экономика. Из-за спада в развитии экономики регионов Японии в 1970-80-х годах промышленные кластеры оказались под пристальным вниманием как центрального, так и местных правительств. Правительство поддержало тренд, при котором каждый регион стремился использовать пути стимулирования роста за счет собственных ресурсов, формирования венчурного бизнеса и новых отраслей. Государство содействовало кластеризации через создание особых экономических зон и облегчение налогообложения эффективных кластеров.

В Украине кластерная модель как эффективный инструмент экономического развития начала активную реализацию в Хмельницкой области в 1998 г. При содействии ассоциации «Подолье Первое», которая объединила научных работников, предпринимателей, финансистов и представителей администрации, на протяжении пяти лет сформировано несколько кластеров, в т.ч. швейный, строительный, пищевой, туристический, продовольственный и кластер сельского туризма.

Объединение предприятий в кластеры за последнее десятилетие характерно для Одесской, Херсонской областей, АР Крым, Севастополя, а также Карпатского региона – Ивано-Франковской, Закарпатской и Львовской областей. Практически во всех отмеченных регионах наблюдался, как свидетельствует мировой опыт, лишь первый этап кластеризации региональной экономики, т.е. объединение усилий бизнеса, науки и власти осуществлялось в сферах максимально быстрого возврата вложенного капитала и получение прибылей – в области туризма, строительства, АПК, либо в легкой промышленности.

Начиная с 2008 года процесс кластеризации в Украине начал значительно ускоряться. Так, о необходимости создания кластерных моделей говорится в Концепции Государственной целевой экономической программы «Создание в Украине инновационной инфраструктуры на 2008-2012 годы», Программе деятельности Кабинета Министров Украины «Украинский прорыв: для людей, а не политиков» и Распоряжении Кабинета Министров Украины от 9 июля 2008 года «Об одобрении Концепции проекта общегосударственной экономической программы развития промышленности на период до 2017 года».

Кроме этого, Кабинетом Министров Украины, подготовлен проект "Концепция создания кластеров в Украине", который проходит этап согласования на всех уровнях. В соответствии с этим проектом выделено четыре типа кластеров: производственные (объединение авто-, судо- и авиастроителей), инновационно-технологические (географически локализованные компании, связанные производством инновационной продукции), туристические и транспортно-логистические. Для их развития планируется использовать инфраструктуру промышленных парков, технопарков и "снижать административные барьеры" [5].

В начале 2010 года в рамках проекта экономического развития регионов Фонда «Эффективное управление» совместно с международной консалтинговой компанией Monitor Group разработана стратегия экономического развития Донецкой области и города Львова, основой которой является методология построения экономических кластеров.

Кластерная подход во всем мире признается как политика повышения конкурентоспособности экономик как на национальном, так и региональном уровнях. Являясь фактором экономического развития, создание кластеров способствует повышению жизненного уровня населения, созданию и поддержанию эффективного бизнес-климата и инфраструктуры и комплексному использованию потенциала развития региона и страны в целом.

СПИСОК ИСТОЧНИКОВ:

1. Пятинкин С.Ф., Быкова Т.П. Развитие кластеров: сущность, актуальные подходы, зарубежный опыт / С.Ф.Пятинкин, Т.П.Быкова. – Минск: Тесей, 2008. – 72 с.
2. Трансформация промышленного комплекса региона: проблемы управления развитием: [Монография] / В.И.Дубницкий, И.П.Булеев, Н.Е.Брюховецкая и др.: под общ. ред. В.И.Дубницкого, И.П.Булеева. - Донецк: ДЭГИ, ООО «Юго-Восток, Лтд», 2008. – 548 с.
3. Кластерная теория экономического развития [Электронный ресурс] / Т.В.Цихан //Теория и практика управления. – 2003. - №5. – Режим доступа: http://www.nisse.ru/business/article/article_986.html?effort=11
4. <http://ucluster.org>
5. <http://www.feg.org.ua>

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрена кластерная модель как эффективный инструмент экономического развития и повышения конкурентоспособности национальных систем и регионов, основанный на использовании преимуществ кооперации, а также основные этапы процесса

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

кластеризации в Украине.

Ключевые слова: кластерная модель, экономическое развитие, конкурентоспособность

РЕЗЮМЕ

У статті розглянуто кластерну модель як ефективний інструмент економічного розвитку та посилення конкурентоздатності національних систем та регіонів, заснований на використанні переваг кооперації, а також основні етапи процесу кластеризації в Україні.

Ключові слова: кластерна модель, економічний розвиток, конкурентоспроможність

SUMMARY

There is consideration of the cluster model as effective instrument of the economical development and increase of competitiveness that is based on the use of advantages of cooperation in this article. And there are also basic stages of the creation of clusters in Ukraine.

Keywords: cluster model, economic development, competitiveness

РОЗВИТОК ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА НА РИНКУ МАШИНОБУДУВАННЯ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Горбашевська М.О., асистент кафедри економічної теорії Маріупольського державного гуманітарного університету

Актуальність. Для розвитку прикордонних територій України, які стали об'єктом регіональної політики ЄС, важливе значення має транскордонне співробітництво. Особливості його розвитку та розвитку євро регіональної співпраці свідчить про значну їх активізацію, пов'язану, передусім, з реалізацією загальноєвропейської мети – розмивання кордонів між країнами – членами Європейського Союзу і розвиток регіональних ринків будь-якої продукції (насамперед машинобудівельної, яка займає важливе місце у формуванні економічної політики України).

Аналіз останніх досліджень. Останнім часом вчені дуже зацікавлені проблематикою транскордонного співробітництва, починаючи з 80-х років 20 століття дана тема має неабияке значення. Наукові дослідження проблем транскордонного співробітництва здійснюють багато вітчизняних науковців: О.Амоша, П.Беленький, Б.Буркіньський, З.Бройде, О.Вишняков, С.Гакман, М.Долішній, В.Євдокименко, Ю.Макогон, А.Мельник, А.Мокій, В.Пила, С.Писаренко, І.Студенніков. Значний вклад внесли вчені з інших країн: з Польщі – П.Еберхардт, Р.Федан, Т.Коморніцкі, Т.Лієвські, З.Макела, М.Ростішевські, А.Стасяк, З.Зьоло; з Болгарії – Б.Борісов, М.Лієва, з Росії – С.Романов, В.Білчак, Л.Вардомський, Й.Зверев, із Словаччини – П.Кузьмішин, Ю.Тей та інші.

Мета статті. Дослідити взаємозв'язок України з Євросоюзом в аспекті транскордонного співробітництва. Розглянути як впливає розвиток регіонального ринку машинобудування на транскордонне співробітництво, відокремити його проблемні та перспективні напрямки діяльності, особливо у період світової фінансової кризи та шляхи її подолання.

Основні результати дослідження. Важливим елементом міжнародних відносин є інтеграційні процеси, які розвиваються в різних регіонах світу та охоплюють різноманітні сфери відносин держав. Особливе значення в розвитку цих процесів належить міжнародним організаціям, які сприяють співпраці держав. Така міжнародна асоціація, як Європейський Союз є глобальною організацією, яка ставить перед собою глобальні завдання та має комплексний підхід до їх вирішення.

Сучасні тенденції світового розвитку ставлять перед Україною нові проблеми і вимагають від неї активної участі в їх рішенні. Характерною межею сучасного світового соціально-економічного розвитку є бурхлива динаміка інтеграційних процесів в світі і Європі зокрема. При цьому навіть ті країни, які не входять до складу інтеграційних об'єднань, неминуче випробовують на собі їх вплив. На європейському континенті таким інтеграційним угрупованням є Європейський Союз. Це відкрило нові можливості для поглиблення співпраці і одночасно примушує відповідати на нові виклики.

Україна стала першою країною на просторах СНД, яка уклала «Угоду про партнерство і співпрацю з Європейським Союзом» (16 червня 1994 р.) [1], де був визначений правовий механізм взаємодії між двома сторонами. Зараз ці відносини будуються на новій основі, чому в першу чергу сприяють бажання України здійснювати внутрішні реформи в країні і бажання інтегрувати до євроатлантичних структур.

Досягнення економічної мети і їх поетапна реалізація в співтоваристві тісно пов'язані з інтеграційними процесами в політиці і праві, і закріплюються створенням одноманітних норм прав держав-членів. Крім цього, виникли суперечки щодо подвійності правової природи ЄС. Одні вчені вважають, що Співтовариство залишається у сфері дії міжнародного права і є класичною міждержавною організацією, хоч і що володіє певними особливостями. Інші, навпаки, вважають, що відмінності між ЄС і міжнародними організаціями полягають не в частковостях, а в суті. Міжнародні організації діють у сфері міждержавної співпраці, не зачіпаючи внутрішніх функцій держав-членів і їх функціональних структур. А Європейський Союз - це наднаціональна організація, оскільки його завдання полягає в уніфікації територій, політики і економіки держав-членів. З цієї метою він наділяється повноваженнями, аналогічно державним, і використовує їх на території держав-членів і відносно їх громадян [2].

Регіональна інтеграція, або реальна інтернаціоналізація, виробництва в своєму розвитку проходить ряд ступенів - зону вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний союз і політичний союз. У всіх цих ступенях, або видів, інтеграції є загальна характеристика особливості. Вона полягає в тому, що між країнами, що вступили в той або інший вид інтеграції, усуваються певні економічні бар'єри. Внаслідок цього в межах інтеграційного об'єднання складається єдиний ринковий простір, де розгортається вільна конкуренція. Під дією ринкових регуляторів - цін, відсотків і т.і. - на цьому єдиному просторі виникає ефективніша територіальна і галузева структура виробництва. Завдяки цьому всі країни виграють на підвищенні продуктивності праці, а так само на економії витрат на митний контроль за зовнішньоекономічними зв'язками.

Однією з характерних рис сучасної Європи є швидкий розвиток міжнародного співробітництва регіонів – однієї з особливо ефективних рушійних сил європейської інтеграції та об'єднання людей. Співробітництво між регіонами у Європі вносить важливий вклад в зміцнення демократичної та політичної стабільності у державах-членах ЄС, у їх економічний, екологічний, культурний та соціальний розвиток. Для України як для держави, що поставила собі мету стати рівноправним членом Європейського Союзу, найбільш важлива оцінка Європейського парламенту і Європейської комісії, які більше за інші структури залучені в процес ухвалення рішень по включенню нових країн в ЄС. Між цими структурами не завжди існує однозначна згода відносно визначення шансів тієї або іншої держави приєднатися до Союзу. Україна цікава Європі, перш за все як економічний партнер. І це характерно понад усе для машинобудівельної галузі України. Машинобудування є однією з швидкозростаючих галузей промисловості.

У економічно розвинених країнах на частку машинобудівельних виробництв припадає від 30 до 50% загального обсягу випуску промислової продукції (у Німеччині - 53,6%, у Японії - 51,5%, в Англії - 39,6%, в Італії - 36,4%, у Китаї - 35,2%). При цьому частка продукції машинобудування у ВВП в країнах Євросоюзу склала 36-45%, в США - 10% (в Україні машинобудування забезпечує 18% ВВП).

Завдяки високій якості і конкурентоспроможності машинобудівельна продукція складає значну частку в загальному обсязі експорту розвинених країн: у Японії - 64%, в США, Німеччині - 48%, в Канаді - 42%, в Швеції - 44%. В Україні на частку продукції машинобудівельного комплексу припадає 20% загального обсягу експорту країни [3].

Активізація розвитку транскордонного співробітництва України зумовлена як об'єктивними чинниками цивілізаційного розвитку, насамперед, процесами глобалізації та регіоналізації, так і змінами в регіональній політиці України.

Транскордонне співробітництво означає співпрацю з сусідніми державами, які мають між собою кордон.

Для сучасного життя глобалізація стала невід'ємним фактом, який впливає на політичну, економічну, соціальну і культурну сфери і